

ΤΟ «ΡΟΔΟ ΧΩΡΙΣ ΑΓΚΑΘΙ»

ΤΟΥ ΚΛΙΦΦΟΡΔ ΜΠΑΞ

(ΕΘΝΙΚΟΝ ΘΕΑΤΡΟΝ)

Έγραφα πριν από είκοσι μέρες, μιλώντας για το δράμα του Χέρμαν Γκρέσικερ «Έρρίκος ο 8ος και οι Γυναίκες του» που το ανέβασε το «Κυκλικό Θέατρο», όπου παίζεται ακόμη, ότι «τις πρώτου μεγέθους ιστορικές μορφές μπορούν άξια να τις αναστήσουν και να τις κάνουν να κινηθούν μ' ένα δικό τους πραγματικά άερα και με τις πραγματικές διαστάσεις τους, μονάχα οι μεγάλοι ποιητές». Και πρόσθετα ότι μεγάλος ποιητής δεν είναι ο Γκρέσικερ ούτε καν ποιητής. Το ίδιο θα έλεγα, αν έκρινα μονάχα από το «Ρόδο χωρίς άγκάθι», και για τον πολύμορφο και γονιμώτατο Άγγλο συγγραφέα Κλίφφορντ Μπάξ (1886 — 1962), που πρώτη φορά στην Ελλάδα είδαμε θεατρικό έργο του προχτές το βράδυ στο «Εθνικό». Προκειμένου όμως γι' αυτόν θα παρατηρούσα ότι ήταν, τουλάχιστον όταν έγραψε το «Ρόδο χωρίς άγκάθι», (1931), πιο έμπειρος και επιδεξιός συγγραφέας παρ' όσο ο Γερμανός συνάδελφός του όταν έγραψε το «Έρρίκος ο 8ος και οι Γυναίκες του». Στον Έρρίκο του Μπάξ (γιατί θέμα του «Ρόδο χωρίς άγκάθι» είναι ένας έρωτας του Άγγλου βασιλιά, όπως ίδιο είναι και το θέμα του δράματος του Γκρέσικερ), υπάρχουν ίσως σημεία που μοιάζουν με αδυναμίες: η πολύ φανερή και πολύ «συμμετρική» αντίθεση μεταξύ του γενναίου ψυχού Χέρτφορντ και του έωσφορικού Ώντλυ, ή κάπως άπιθανη, (στη β' πράξη) έρωτική σκηνή μεταξύ Κάθρην Χάουαρντ και Τόμας Κάλπεπερ, και η επίσης κάπως άπιθανη θεατρική παράσταση στα ανάκτορα, την ημέρα της θανατικής εκτέλεσεως της Χάουαρντ, με την όποιαν κάνει ο συγγραφέας να ξετηδήσει έντονότερη — χάρις στην αντίθεση — η όδύνη του Έρρίκου. Όμως, στο σύνολο, το «Ρόδο χωρίς άγκάθι», είναι ένα έργο τεχνικά οικόδομημένο, που το παρακολουθεί ο θεατής με αδιάπτωτο και όλοένα αυξανόμενο ενδιαφέρον, που τα πρόσωπά του έχουν επιδεξία σχεδιαστεί και που μερικές σκηνές του μάς συναρπάζουν με τη δραματική έντασή τους.

Φυσικά, και εδώ όπως και στο δράμα του Γκρέσικερ, ο Έρρίκος έχει ωραιοποιηθεί. Λέω φυσικά, γιατί αν και ο Μπάξ και ο Γερμανός συγγραφέας παρουσιάζαν τον Έρρίκο, όπως πράγματι ήταν, δηλαδή, σαν ένα αγρίμι (θεριό ανήμερο) της Αναγεννήσεως, θερνικωμένο απλώς μ' ένα έπιχρυσμα παιδείας, δε θα μπορούσαν να μας δώσουν τις παθητικές νότες (τρυφεράδα, δισταγμοί, συντριβή του Έρρίκου) που τώρα μάς δίνουν, και τον πλούτο των ψυχικών μεταπτώσεών του. Ο Μπάξ, μολονότι τον ωραίζει, παρουσιάζει ωστόσο πιο ιστορικά και ανθρώπινα αληθοφανή τον ήρωά του παρ' όσο ο Γκρέσικερ, δεχόμενος και αυτός, πράγμα πολύ αμφισβητήσιμο, ότι ένας μειωμένος από μία γυναίκα άντρας, τι λέω, ένας καταξευτελισμένος άντρας, σέ δ.τι αντρίκωτερο — στην έρωτική κατακτητικότητα — έχει, άρα σέ δ.τι πιο έγωιστικό και μάλιστα όταν ο άντρας αυτός είναι ο Έρρίκος ο 8ος, μπορεί να εξακολουθεί να αγαπά, σέ όσο βαθμό ο Έρρίκος, την άπιστη γυναίκα (και σύζυγο και βασίλισσα) μετά την αποκάλυψη της κυνικής και πέρα ως πέρα συντελεσμένης απιστίας της. Νά ποθεί, ναι, μπορεί ένας προδομένος άντρας την άπιστη γυναίκα, και περισσότερο παρά πριν (φανταζόμενος τις έρωτικές της πράξεις με τον άντερραστή), να υποφέρει γιατί τραυματίστηκε, γιατί έχασε κάτι πολυτιμότερο, ίσως μπορεί και να την συγχωρέσει, δε μπορεί όμως να εξακολουθεί να την αγαπά και μάλιστα με πάθος, και μάλιστα όταν, όπως ο Έρρίκος, έχει στη διάθεσή του για ν' αντικαταστήσει, σέ δ.τι άφορά την σωματική και την πνευματική ικανοποίηση, πλήθος άλλες γυναίκες. (Με δωδεκάδες μετριοδύνται οι «έπισημες» έρωμένες του Έρρίκου 4ου της Γαλλίας του Vert - Galant). Όμως, θέβαια, όπως όλοι οι κανόνες, έτσι και ο ψυχολογικός αυτός νόμος έχει τις εξαιρέσεις του, ίσως περισσότερες από όσες πιστεύουμε. Δέ λέει ο Βολταίρος, για ένα ήρωά του, άπατημένο σύζυγο, ότι παντρεύτηκε, άπατήθηκε και βρήκε ότι το να είσαι άπατημένος είναι η γλυκύτερη ανθρώπινη κατάσταση; (Θυμίζω ότι ο Βολταίρος δεν είχε παντρευτεί).

Δεν πρέπει ωστόσο, προκειμένου για τον ήρωα του Μπάξ, τον ωραϊσμένο, να ξεχνούμε κάτι πολύ σημαντικό και που είναι, μπορεί κανείς να πει, το κλειδί της ψυχολογίας και της όλης προσωπικότητάς του, όπως τις παρουσιάζει ο Μπάξ. Η Άννα Χάουαρντ δεν είναι μονάχα η μοναδική γυναίκα για τον Έρρίκο, η αναντικατάστατη, όπως είναι για κάθε έρωτευμένο ή αγαπημένη γυναίκα, είναι γι' αυτόν και η ένσάρκωση του θήλεος σέ δ.τι ωραιότερο και αγνότερο — τονίζω τη λέξη αγνότερο — έχει το θήλυ είναι το ένδαλμά του. Όταν έρωτεύεται ο Έρρίκος την Χάουαρντ, παρ' όλη την πείρα του στα γυναικεία και στα έρωτικά, και παρ' όλη την άπιστία (αν υπήρξε τέτοια άπιστία) της δεύτερης συζύγου του, της Άννας Μπάλευν, εξακολουθεί να πιστεύει στη γυναίκα, ή τουλάχιστον ξαναβρίσκει την πίστη του. Και τη χάνει, ίσως και όριστικά, όταν του αποκαλύπτεται η άπιστία της άγγελικής (φαινομενικά) Χάουαρντ, κρεμιζεται μέσα του η έννοια της αγνής γυναίκας. Τόσο ώστε σαν τον Οθέλλο (μετά την ανακάλυψη της φαινομενικής ένοχής της Δισδαι-

μόνας) θα μπορούσε και ο Έρρίκος να πει: το έργο του Έρρίκου τέλειωσε! Το δράμα του ήρωα του Μπάξ δεν είναι ότι χάνει μια αναντικατάστατη γυναίκα. Είναι γιατί ο έρωτικός αυτός άντρας και που γυρεύει από τις γυναίκες και μονάχα το σώμα τους, αλλά και την ψυχή τους, το σπασμό της ψυχής, χάνει, ύστερα από την ανακάλυψη του άτυχήματός του, την πίστη του στη γυναίκα, ίσως και στον άνθρωπο, ίσως και στη ζωή, γενικά. Και τούτο ακριβώς δίνει κάτι το βαθύ και το πανανθρώπινο, στο δράμα του ήρωα του Μπάξ και σ' όλο το έργο, το γεμάτο από τον ήρωα.

★

Ο Τάκης Μουζενίδης παρουσίασε πάλιν μία στέρεη και καθαρή έργασία, απέδωσε σωστά την ουσία και τη φαισιογνωμία του έργου. Η έρμηνεία είναι άρτια, δεν παρουσιάζει κανένα κενό. Ο Στέλιος Βοκοβίτς, ως Έρρίκος, σημειώνει αληθινό σταθμό στη σταδιοδρομία του (που δεν τον σημείωσε ως Ίουλιανός, στην όμώνυμη τραγωδία του Καζαντζάκη), έρμηνεύει με τέλεια συνοχή και με αληθινή δημιουργική πνοή και τέχνη τον ήρωα του Μπάξ, του δίνει τη ζωντάνια και την αληθοφάνεια και τη συνέπεια που έχει ένα θεατρικό πρόσωπο, μόνο όταν ο ήθοποιός άδραξει το πρόσωπο από μέσα και ολοκληρώ. Ένα θερμότερο ευγε στον έξαιρετο καλλιτέχνη. Η Αντιγόνη Βαλάκου στέκεται άξια δίπλα στον πρωταγωνιστή. Αποδίδει σωστά και άδιστα όλες τις ψυχικές καταστάσεις και τις μεταπτώσεις της ήρωίδας που ένσάρκωνει, έχει εύγενεια και τρυφεράδα και την ψυχική ανάταση (στο τέλος του έργου) που θέλησε ο συγγραφέας να δώση σέ μία γνήσια άρχοντοπούλα της Αναγεννήσεως, ή όποια, αν πιστέψουμε τους ιστορικούς, θαυμάστηκε για την σπάνια σωματική και ψυχική της άκτινοβολία. Πολύ καλή ή Ρίτα Μυράτ ως Κατερίνα Τιλνεύ, έμπιστη της Κάθρην Χάουαρντ είναι πειστική και στην έκφραση της άφοσιώσεώς της, και στον τρόπο της, όταν ο πρωθυπουργός Ώντλυ άπειλεί να την υποβάλει σέ θασανιστήρια, και στο ξέσπασμα της όδύνης της, στην τρίτη πράξη, έχει πάντα ζεστοίς και σωστούς τόνους. Με πολύ σωστούς τόνους άποδίδει και ή Ελένη Νευνδάκη, την Άννα ντε Κλέβ, τρίτη σύζυγο (είναι Γερμανίδα) του Έρρίκου. Ο φόβος της γυναίκας που νομίζει ότι θα θανατωθεί, ένψ απλώς άκυρώνεται ο γάμος της με τον Έρρίκο, ή ξενική της προφορά, ή κάποια άδεξιότητά της, αλλά και ο άρχοντικός της άέρας, όταν ξαναβρίσκει την ψυχραιμία της, όλα τούτα άποδίδονται πολύ έπιτυχημένα από την έκλεκτή ήθοποιό, Ο Λυκ. Καλλιέργης (Θωμάς Κράνμερ), ο Ν. Τζόγιας (Σέρ Τόμας Ώντλυ), ο Άλ. Δεληγιάννης (Κόμισ του Χέρτφορντ), ο Πέτρος Φουσούν (Τόμας Κάλπεπερ) έρμηνεύουν έξαιρετα τους ρόλους των, χωρίς το παραμικρότερο χαλάρωμα, την παραμικρότερη πτώση. Συμπαθητικός ο Θ. Λειβαδίτης (Φράνσις Ντέραμ) στη σύντομη εμφάνισή του, και φανατικός (έξαλλος στην πραγματικότητα, άλλωστε πώς θάκασνε ό.τι κάνει!), χωρίς έξωτερικές ύπερβολές, ο Γκ. Μπινιάρης ως Τζών Λάσσελς (άρχι-σερβιτάρος). Η Πίσα Καπιταίνεα, ως άδελφή του Λάσσελς, και ίδια μ' εκείνον φανατική θρήσκα (πουριτανή, πριν από το ξέσπασμα του πουριτανισμού) και ή Ζέττα Κονδύλη (Μάρτζερυ Μόρτον) συμπληρώνουν ικανοποιητικά την έρμηνεία. Το μπαλλέτο, χορογραφημένο από την Ραλλού Μάνου κ' έκτελεσμένο με χάρη και μπρίο και ή μπουφόνικη κωμωδιούλα του τέλους του έργου είναι ύχάριστα έντερμέδια στο δράμα. Πολλοί ωραίες οι σκηνογραφίες του Κλ. Κλώνη και χαρά των ματιών οι ένδυμασίες του Άντ. Φωκά. Ο Σ.π. Σκιαδαρέσης διάλεξε μουσικά κομμάτια που ύπογραμμίζουν όσο και όπως πρέπει το έποχικό και το δραματικό κλίμα του έργου και ή μετάφραση μάς δίνει την έντύπωση ότι άποδόθηκε και θεατρικά και λογοτεχνικά στο άκέραιο το άγγλικό κείμενο.

ΚΛΕΩΝ Β. ΠΑΡΑΣΧΟΣ